

«جوان» وضعیت کالاهای صادراتی ایران را بررسی کرد

نیمه خام‌فروشی محصولات» محصول خام‌اندیشی مدیران!

ایران در آستانه ثبت بالاترین تجارت غیرنفتی کشور در طول تاریخ است

صادرات از محورهای اساسی یوایی چرخه اقتصادی هر کشوری به شمار می‌رود و ضمن افزایش نقدینگی صادرکننده به ایجاد فرصت‌های شغلی و درآمد‌های مالیاتی و همچنین ارز آوری کشور نیز کمک می‌کند، مع‌الاسف در «ایران ما» با مشکلات رنج آوری همراه است که شاید یکی از مهم‌ترین دلایل آنها، مسائل انگیزشی-به عنوان یکی از اصلاخ موانع چهار ضلعی «انگیزش، اطلاعات و دانش» است. انگیزه صادراتی زمانی خواهد بود که اقتصاد کشور براساس یک قاعده سالم و فارغ از متغیرهای سهل‌الوصول رانتی از جمله خام‌فروشی حرکت کند.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی شهریور ۹۹ در گزارشی با عنوان «چالش‌ها و راهکارهای توسعه صادرات غیرنفتی» تأکید کرده بود «بازاریابی فعال گام نیازمند فعال شدن حداکثری سازمان توسعه تجارت و معاونت اقتصادی وزارت امور خارجه کشور است. به‌طوری‌که این دو سازمان باید با اتکا به رازبان بازرگانی کارآمد و متخصص، بازاریابی فعال صادراتی را در خصوص محصولات داخلی انجام دهند». سازمان توسعه تجارت که ۲۱ تیر ۱۳۸۲ با تصویب هیئت‌وزیران از ادغام مرکز توسعه صادرات ایران در مرکز تهیه و توزیع کالا تشکیل شد، بنا بود به توسعه تجارت خارجی، بازاریابی، تبلیغ و گسترش بازارهای جهانی کالا و خدمات صادراتی کشور، فراهم آوردن موجبات توسعه بنگاه‌های تجاری و افزایش توانمندی آنها به منظور توسعه صادرات غیرنفتی و بهبود ترابازگانی، اطلاع‌رسانی تجاری و انجام اقدامات لازم به‌منظور روان‌سازی حذف تشریفات زائدتجاری و همچنین تهیه و تنظیم قوانین و مقررات مناسب برای فعالیت‌های تجاری و توسعه همکاری‌های دوجانبه، چندجانبه و منطقه‌ای با سایر کشورهای نیز ارائه تسهیلات و کمک برای توسعه صادرات و ارتقای کیفی کالاها و خدمات با توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی کشور کمک کند. نگاهی به وضعیت صادرات ما مشخص مناسبتی برای ارزیابی این سازمان در سایه است.

■ **ایران در آستانه ثبت بالاترین تجارت غیرنفتی کشور**

سیدروح‌الله لطیفی کارشناس مسائل اقتصادی که پیش‌تر رای سخنگوی گمرک جمهوری اسلامی ایران را به تن داشت، در این زمینه به «جوان» می‌گوید: «از ابتدای سال جاری تا دهم دی ماه، نزدیک به ۴۳ میلیارد و ۸۷ میلیون و ۸۰۳ هزار و ۳۱۰ دلار صادرات به ۱۴۲ کشور انجام شده است که از لحاظ وزن نسبت به مدت مشابه با ۲۳درصد و ۱۹درصد افزایش یافته است. از لحاظ وزنی نیز ۹۷میلیون و ۴۲هزار تن و از لحاظ ارزش هر تن کالای صادراتی در این مدت ۴۴۰دلار رسیده در حالی که در مدت مشابه سال قبل، هر تن کالای صادراتی ۱۸۰ دلار بوده است؛ در سال جاری میزان هر تن کالای صادراتی حدود ۱۶درصد در مقیاس کل گران‌تر شده است که نوبت اتفاقی خوب در حوزه صادرات کشور است و پیش‌بینی‌ها حاکی از دستیابی به رقم ۵۵میلیارد دلار تا پایان سال در این حوزه است که در صورت تحقق این مهم بالاترین میزان تجارت غیر نفتی کشور در طول تاریخ کشور ثبت خواهد شد. به طور متوسط میزان صادرات روزانه ۱۵۰میلیون و ۶۵۶هزار و ۶۵۵دلار صادرات است.»

■ **ترکیب بیش از نیمی از صادرات غیرنفتی**

وی می‌افزاید «گر قرار است کالاهایی که از کشور خارج شده به صورت مواد اولیه یا خام باشند و زنجیره ارزش در ازای آن کالا اتفاق نیفتاده باشد، فرآیندی موجب می‌شود که کالا به ارزش افزوده مطلوبی دست پیدا کند و موتور محرک‌های برای تولید و اشتغال کشور باشد که در تقسیم‌بندی کالاهایی که صادر شده بیشترین میزان را در حوزه کد ۲۵ تا پایان کد ۲۹ مربوط به مصالح ساختمانی، مشتقات نفتی و مواد معدنی است به طوری که نزدیک به ۲۱ میلیارد و ۸۸۰ میلیون دلار یعنی بیش از ۵۲درصد کل صادرات کشور را به خود اختصاص می‌دهد البته بعضی از این کالاها در حوزه خام‌فروشی و نیمه‌خام‌فروشی مانند مصالح ساختمانی است نمی‌توان در ارتباط با آن کاری کرد مگر اینکه بتوان مصالح پیش‌ساخته را آماده کرد.» به گفته این کارشناس اقتصادی، بخش قابل توجهی از میزان صادرات کشور را مشتقات نفتی شامل بنزین، گازوییل، هیدروکربن‌ها و مسائل مربوط به پالایشگاهی تشکیل می‌دهند که بخشی از قابلیت زنجیره ارزش هستند اما سایر کالاها ۳ میلیارد و ۷۰۰ میلیون دلار مواد غذایی، شیمیایی، محصولات کشاورزی و انواع محصولات مرتبط با خوراکی‌ها هستند که در میوه‌های تازه، صیفی‌جات و سبزیجات در حوزه خام‌فروشی اجتناب‌ناپذیر است اما دلیل داشتن ارزش بالایی، نیاز است که بسته‌بندی، نگهداری، حمل‌ونقل مناسب، بازاریابی آنها انجام‌شود.»

■ **ضایعات ۲۵درصدی محصولات کشاورزی در صادرات!**

لطیفی می‌گوید: «یکی از معضلات در حوزه کشاورزی مربوطه، ۳۵درصد ضایعات به صورت طبیعی است که اگر به صورت علمی در مرحله کاشت، داشت و برداشت، بازاریابی و حمل آن اتفاق افتد، ۳۰الی ۳۵درصد ضایعات برای داخل یا صادرات کاهش می‌یابد و بین ۱۵ الی ۲۰درصد به دلیل مسائلی رساندن کالاها به بازارهای هدف، ضایعات در مسیر بردار تا مقصد وجود

دارد که با بسته‌بندی مناسب، استفاده از کاننتینرهای با درجه حرارت مناسب (یخچال‌دار)، حمل‌ونقل و مسیر نگهداری مناسب می‌تواند ارزش بیشتری را به این کالاها اعطا کند حتی در ارتباط با سایر محصولات کشاورزی مانند سیب و هندوانه از نظر وزنی به صرف اینکته تازه خوری باشد، مزایایی را به همراه دارد اما در فصول سال که موقع برداشت این کالاهاست، می‌توان از صنایع تبدیلی مانند صنایع مرتبط آبمیوه، کنسراتره پودر میوه و اسانس‌ها هم بهره‌مند شد چرا که ارزش افزوده بیشتری را به دنبال خواهد داشت و به جای اینکه در یک بازه زمانی محدود این کالاها را به بازار برسانیم می‌توان کالاها درجه دو، سه و چهار را وارد زنجیره ارزش کرد. بعضی از کالاها مانند زعفران که به صورت فلغای صادر می‌شود با استفاده از رنگدنگ (نشان تجاری)، بازاری رسانی، بسته‌بندی مناسب و صادرات با نام زعفران ایرانی (به‌رغم آن که ۹۵درصد آن در ایران

بخش قابل توجهی از میزان صادرات کشور را مشتقات نفتی شامل بنزین، گازوئیل، هیدروکربن‌ها و مسائلی مربوط به پالایشگاهی تشکیل می‌دهند که بخشی از آن محصولات نهایی محسوب شده و بخشی دیگر دارای قابلیت زنجیره ارزش هستند اما به منظور اینکه دارای

تولید می‌شود) در بازارهای بین‌المللی کشورهایی مانند اسپانیا شناخته می‌شود.»

■ **ضرورت تمرکز بر ارزش افزوده کالاهای صادراتی**

سخنگوی پیشین گمرک تصریح می‌کند «زديک‌به ۶۵ میلیون دلار دارو، ۲میلیون و ۴۰۰دلار کودها، مشتقات پتروشیمی‌ها و محصولات مرتبط با این صنایع، ۶۱ میلیون دلار انواع رنگ، ۸ میلیون دلار گلاب و عرقیات، ۲۵ میلیون دلار محصولات بهداشتی صادر شده است اما صادرات محصولاتی مانند چسب‌ها، پاک‌کننده‌ها، محصولات آماده شیمیایی، جلال‌ها، ضد یخ‌ها، بخشی محصول نهایی و بخشی نیمه آماده هستند، افزون بر آن کیت‌های پزشکی از تکنولوژی خوبی در کشور برخوردار هستند که در سال‌های اخیر وارد بازار بین‌المللی شده است که می‌تواند بازارهای بیشتری را در این زمینه دنبال کرد چرا که می‌تواند زنجیره تولید، تأمین و ارزش را تقویت کند. افزودنی‌ها، پلی‌اتیلن‌ها، حدود ۷/۷ میلیارد دلار محصولات آهنین صادرات کشور بوده است که با لوله‌های فولاد و میلگرد و صفحات آهنین مرتبط بوده است همان‌طور که صنایع در دنیا برای تولیدات با ارزش افزوده از فولاد، آهن و محصولات آهنین استفاده می‌کنند به طوری که در خودروسازی، ناوگان حمل‌ونقل یا ماشین‌الات ارزش چندین برابری نسبت به کالاهایی که با بهای کمتری تولید می‌شود، می‌بخشد حال اگر نسبت به تولید داخلی متمرکز شویم و ماشین‌الات لازم برای آن تولید شود، می‌تواند به جای اینکه ارزشی معادلی ۶۰۰الی ۷۰۰دلار داشته باشد را به یک خودرو که ۲۰الی ۳۰هزار دلار در همان وزن دارای ارزش، تبدیل‌کند وی ملبذ مطالعات درست، همت مجاهدانه، استفاده از ظرفیت‌ها و دانش نیروی انسانی و هدایت سرمایه‌های مولد به سمت تولید وجود داشته باشد، البته ظروف، پارچه، لباس، وسایل آشپزخانه، پوستک، وسایل الکترونیکی، کابل، چراغ، وسایل بازی، فندکی هم از دیگر کالاهای صادراتی کشور را تشکیل می‌دهند که محصولات نهایی هستند اما به منظور اینکه دارای

نیمه خام‌فروشی محصولات» محصول خام‌اندیشی مدیران!

ایران در آستانه ثبت بالاترین تجارت غیرنفتی کشور در طول تاریخ است

مصارف بهتری در دنیا باشند، باید به ماشین‌الات روز دنیا در کشور مجهز شویم تا با رقابت بیشتر بتوان سهم بیشتری را در بازارهای بین‌المللی به دست آورد.»

■ **خام‌فروشی یا نیمه خام‌فروشی؟**

لطیفی در ادامه به «جوان» می‌گوید «بخش دیگری از صادرات کشور مربوط به سنگ خارا (گرانیت) و سنگ ساختمانی است که به طور پردهاژش شده به بازارهای بین‌المللی وارد می‌شود که با طراحی مناسب‌تر می‌تواند سهم عمده‌ای در ارزآوری برای کشور داشته باشد. اینکه گفته می‌شود به طور کامل خام‌فروشی در صادرات است، داریم. اگر به جای محصولات نیمه تمام محصولات کامل را در برنامه‌های تولیدی کشور و سپس حوزه صادرات داشته باشیم با ارزش افزوده بیشتری همراه خواهد شد. یکی از مشکلات عمده کشور به جز تأمین سرمایه مربوط به ماشین‌الات است که باید به روز شود تا تپهای تمام شده تولید کالا در ایران کاهش پیدا کند و بتواند در بازارهای بین‌المللی رقابت‌پذیر و با ارزش افزوده چند برابری برای کشور همراه باشد.»

■ **یوایی اقتصاد در گرو صنایع‌های تک**

این کارشناس اقتصادی بی‌ان اینکته اغلب واردات کشور مربوط به مواد خام است، تأکید می‌کند: «بیش از ۷۰درصد از محصولات وارداتی از لحاظ وزنی مربوط به نهاده‌های دامی و کالاهای اساسی است و با اینکه واردات گران‌تر از صادرات است و با اینکه در واردات بخش زیادی از کالاها خام هستند، متوسط میزان واردات تقریباً ۶۵۰دلار برای کالاهایی است که مواد اولیه‌اند. البته ماشین‌آلات و سایر کالاهای وارد می‌شود. نزدیک به ۶میلیارد و ۸۰۰میلیون دلار صادرات گاز داشته‌یم که طبیعی است حجم بالا و ارزش کم داشته باشد. بنابر این برای دستیابی به اقتصاد پویا، درون‌زا و اقتصاد مبتنی بر خود که تأکید رهبر معظم انقلاب نیز است، فارغ از نگاه‌های صادراتی، اگر بخواهیم کالایی با کیفیت بالا، قیمت مناسب و تکنولوژی مناسب تولید کنیم، همیشه بازار با مشتری همراه خواهد بود. صنایع‌های تک و صنایعی که از لحاظ وزن کم حجم اما دارای ارزش بالایی هستند می‌تواند اقتصاد کشور را متحول سازد. کشورهای آفریقایی از لحاظ حجمی صادرات بسیاری دارند و خام فروشی می‌کنند و کشورهای فاقد مواد معدنی با استفاده از صنایع‌های تک پیشرفت دارند. این‌گونه است که صنایع تک کشورها با کشورهای دارای مواد اولیه روبه‌افزایش است و در کشور ما نیز ظرفیت اقتصادی از صنایع‌های تک وجود دارد، موضوعی که بارها از سوی مقام معظم رهبری با اسم اقتصاد، رونق تولید و… بر سیاستگذاران کشور تأکید شده است و این به همدلی نیاز دارد تا به صورت دانش‌بنیان و با محوریت علمی موانع آن برطرف شود و حتی می‌تواند در صنایعی پالایشگاهی و پتروشیمی موتور محرک‌های تولید محصولات باشد که در دنیا مجبورند، مواد اولیه را از جای دیگر تأمین کنند و تولید خود را رونق دهند. مواد اولیه در پتروشیمی‌ها، پالایشگاه‌ها، آهن و مواد مرتبط با فولاد وجود دارد. ترکیب فولاد با پلاستیک ارزش افزوده بسیاری را در دنیا دارد، اگر با بحث الکترونیک و موضوعات‌های تک تلفیق شود شاید بتواند مشاغل و صنایع بسیاری را رونق دهد و اقتصاد را به جهش وادارد.»

با استناد به اعداد و ارقام و توضیحات گفته‌شده، به نظر می‌رسد اقتصاد کشور از بیماری نیمه‌خام‌فروشی رنج می‌برد و این عارضه نیز بیش از آنکه محصول اقتضات کشور باشد محصول‌اندیشی مسئولانی است که برخی از آنها نیز عمداً در سایه «تعارض منافع» آرا می‌دهند.

نظام اقتصادی اسلام

طبعاً ره‌یافت جمهوری اسلامی ایران مبنی بر «نه شرقی، نه غربی» درباره همه ساخت‌ها‌ز جمله اقتصاد صدق می‌کند. نفی نظام‌های اقتصادی نئولیبرالیسم و کمونیسم با پشتوانه «نظام اقتصادی اسلام» است، اما این نظام آ‌طور که باید معرفی و مورد توجه قرار نمی‌گیرد، از این جهت در سلسله مطالبی‌کتاب «فطری به نظام اقتصادی»، مجموعه یادداشت‌های متفکر شهید استاد مرتضی مطهری را بازخوانی می‌کنیم.

هر گونه استفاده نامشروع از مال ممنوع است

طبیعت از نظر بعضی مکاتب فلسفی هدفی ندارد، از نظر بعضی دیگر هدف دارد اما هدفش همه انسانهاست نه شخص مبین پس به هر حال علت ندارد که امور فوق‌ملک فرد باشد، اگر بنا شود ملک باشد باید ملک جمع باشد یعنی باید ملک همان چیزی باشد که طبیعت برای همان چیز به وجود آورده است. از نظر اسلامی که برای خلقت هدف قائل است و بیان‌کننده اصل «وَأَلَّزِمْ وَضِعَها لِلْأَنَامِ» و همچنین اصل «خَلَقَ لِنَکُم ما فِی الْأَرْضِ جَمِیعاً» است، محصولات طبیعت قبل از آنکه کاری روی آنها صورت گرفته باشد تعلق دارد به همه افراد بشری و لی پس از آنکه کاری روی آنها صورت گرفت، مانند زمینی که به وسیله آبادی یا کشت احیا شد و مانند معدنی که استخراج شد، حکم دیگری پیدا می‌کند. و اما آن چیزهایی که طبیعت به علاوه کار آنها را به وجود آورده است، بدون شک مواد طبیعی قبل از انجام کار روی آن نیز وجود داشته است و باقوه برای بشر ب‌ضع پیدا بوده است و از آن جهت که مواد خام‌ا‌ولی قبل از انجام کار به همه افراد تعلق داشته است نمی‌توان ادعا کرد که پس از انجام کار تغلش به دیگران سلب می‌شود. اما بدون شک کاری که شخص روی آن انجام داده سبب می‌شود که از نسبت به دیگران اولویت داشته باشد. اثر این اولویت آن است که حق دارد استفاده مشروع از آن ببرد، یعنی استفاده‌های که آن با هدف‌های طبیعت و فطرت هماهنگی دارد. اما حق ندارد که آن را معدوم کند و از بین ببرد یا آن را به مصرف نامشروعی برساند، چون در عین حال این چیز به جامعه تعلق دارد. از این‌رو اسراف و تبذیر و هر گونه استفاده نامشروع از مال ممنوع است، نه تنها از آن جهت که نوع عملی که روی آن مال صورت می‌گیرد حرام است بلکه و از آن جهت که تصرف در ثروت عمومی است بدون مجوز.

آری اگر به فرض محال انسان قادر بود تنها با نیروی کار، بدون دخالت طبیعت، محصولی را تولید کند جای این بود که گفته شود صاحب آن محصول که تنها خالق و آفریننده آن محصول است از نظر تصرف در مال، قفلاً مایشاء است، اما این چنین نیست، او تنها خالق و آفریننده آن محصول نیست بلکه اگر تنها خالق و آفریننده محصول نیز می‌بود می‌توان گفت حق تشییع و اسراف نداشت زیرا او واجب‌الوجود بذات نیست، قائم به ذات نیست، خودش هم خودش را به وجود نیآورده است؛ او مخلوقی است اجتماعی؛ اجتماع در نیروی علمی و دماغی و بدنی او که آن محصول را به وجود آورده است سهیم است؛ او در قوای جسمی و روحی خود مدیون اجتماع است. آن قوا و نیروها تنها محال خود او نیست، اجتماع در خود آنها ذی‌حق است، علیهذا اجتماع در محصول این نیروها نیز ذی‌حق است، پس به فرض محال اگر شخصی می‌توانست محصولی را بدون دخالت طبیعت به وجود آورد باز هم حق تشییع و اسراف آن را نداشت، تا چه رسد که چنین چیزی محال است.

رئیس نهاد قانونگذاری کشور در حالی به رشد ۳۴درصدی نقدینگی در کشور و مهم‌تر از آن اجرای سوق‌نیافتن نقدینگی به سمت تولید سخن می‌گوید که جایگاه نما‌پندگی با جایگاه وضع و خطابه و آسیب‌شناسی فرق می‌کند و باید اقدام عملی انجام دهند در غیر این صورت طبیعی است انگیزه برای تولید نخواهد بود؛ تولیدی که قائمه اقتصاد کشور است

سال گذشته است و تنها تفاوت آن تصمیم‌مصادیق مربوط به مواد خام و نیمه خام است این تعیین برای جلوگیری از خام‌فروشی و هدرفت منابع بیش‌بینی شده است». به گفته این نماینده مجلس «وضع عوارض در اختیار دولت است. در مدت اخیر دولت برای تنظیم بازار سیاست‌هایی مانند وضع پلکانی عوارض صادراتی برای برخی کالاها در نظر گرفت. مجلس قانونی تحت عنوان تعیین عوارض صادراتی برای محصولات معدنی و… برای سسال جاری تصویب نکرده و تصمیم برای وضع این عوارض مربوط به دولت است.» بند «ص» تبصره ۶ قانون بودجه ۱۴۰۱ تصریح می‌کند «به‌منظور اجرای سیاست‌های کلی ابلاغی مقام معظم رهبری در جهت تحقق چشم‌تولید‌اندش‌بنیان و توسعه زنجیره ارزش تولید و عبور از خام‌فروشی، درآمد حاصل از صادرات مواد و محصولات معدنی و صنایع معدنی فلزی و غیرفلزی از جمله بیلت، بلوم و اسلب، محصولات نفتی، گازی و پتروشیمی از جمله قیر و متانول، اوره و پلی‌اتیلن به صورت خام و نیمه‌خام در تمام نقاط کشور، مشمول مالیات و عوارض صادراتی می‌شود.»

خام طی دو سال گذشته در دستورکار مجلس قرار گرفته و مصادیق مواد خام و نیمه خامی که مشمول پرداخت مالیات می‌شوند در سال جاری دقیق‌تر در قانون بودجه ۱۴۰۱ بیان شده است» به گفته نماینده مردم کرمان و راور در مجلس شورای اسلامی «هدف از اعمال مالیات بر صادرات مواد خام و نیمه خام کمک به افزایش ظرفیت ارزش افزوده در اقتصاد کشور و جلوگیری از خروج منابع است زیر برای برخی مواد امکان تولید حلقه‌های بعدی به منظور ایجاد ارزش افزوده در

در حوزه پتروشیمی‌ها نصیب مردم نشود. بنابر این بعیداست منشأ چنین حالتی «خام‌اندیشی» باشد بلکه همان عارضه خانمان‌سوز «تعارض منافع» است.

■ **وضع مالیات بر صادرات مواد خام و نیمه خام**

محمدرضا پورابراهیمی داورانی رئیس کمیسیون اقتصادی مجلس اوایل اردیبهشت ماه امسال درباره وضع مالیات بر صادرات مواد خام و نیمه‌خام معدنی و پتروشیمی به خانه ملت گفته بود «موضوع مالیات بر صادرات مواد خام و نیمه

محمداقرب‌قالبیاف رئیس مجلس شورای اسلامی صبح روز جمعه، ۲۳ اردیبهشت ماه سال جاری در مراسم افتتاح بیست و ششمین نمایشگاه بین‌المللی «فت، گاز، پالایش و پتروشیمی» ضمن اذعان به یکی نبودن قول و فعل مسئولان، تأکید کرد «همواره خام‌فروشی را نقد می‌کنیم و می‌گوییم هزینه کردن ۷۰ یا ۸۰درصد آن در هزینه‌های کشور بد است اما باز هم این شیوه را در پیش گرفته‌ایم، بدتر از خام‌فروشی، خام‌اندیشی و بد حکمرانی کردن بر حوزه صنعت نفت، گاز و انرژی در کشور است که در حقیقت باید از ثروت حاصل از نفت صیانت کنیم به جای اینکه از خود نفت خام صیانت کنیم.» قالبیاف البته پا را از آن فراتر گذاشت و با انتقاد از مجلس گفت «منتأسفانه امروز در این مسیر خام‌اندیشی داریم و حکمرانی دقیق صورت نمی‌گیرد، این اشکال در وهله اول و پیش از هر فرد دیگری، به شخص بنده و مجلس وارد است، همچنین این موضوع مربوط به سران قوا بوده که باید اصلاح حکمرانی بر بخش‌های مختلف را که حائز اهمیت است در نظر داشته باشند که معنای حقیقی مبارزه با خام‌فروشی تبیین‌شود.» رئیس قوه مقننه به «قدقینگی زیاد و سرگردانی در کشور هم که هر روز نیز شتاب می‌گیرد» اشاره کرد و گفت «میزان نقدینگی در